

Elżbieta Sarnowska-Temierusz

Z prac Pracowni Historii Literatury Staropolskiej IBL

Biuletyn Polonistyczny 18/3 (57), 43-46

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KONFERENCJE NAUKOWE

Z PRAC

PRACOWNI HISTORII LITERATURY STAROPOLSKIEJ IBL

W dniach 17-18 października 1973 r. odbyło się w Instytucie Badań Literackich zebranie naukowe zorganizowane przez Pracownię Historii Literatury Staropolskiej. Zebranie to, w zamierzeniu organizatorów, miało zainaugurować cykl konferencji objętych wspólną nazwą "Znak - Znaczenie - Literatura", poświęconych problemom renesansowej i barokowej teorii znaków oraz podejmujących próby analizy określonych faktów semiotycznych, a także zmierzających w przyszłości do rekonstrukcji systemu literatury staropolskiej.

Zebranie otworzył Stefan Żółkiewski wypowiedzią nt. "Perspektyw analizy semiologicznej", dokonując prezentacji założeń i metod współczesnej semiologii oraz poddając wartościującemu osądowi efektywność badawczą omawianego kierunku.

Referat Marii Renaty Mayenowej pt. "Interpretacja emblematu 102 Zbigniewa Morsztyna" zawarł propozycję zinterpretowania symboliki emblematu w oparciu o teoretyczne dzieło M.K.Sarbiewskiego z zakresu wiedzy o mitologii - "Dii Gentium".

Bronisław Gerek w referacie pt. "Znaki czasu w kulturze średniowiecznej" - biorąc za punkt wyjścia tradycyjne słowiańskie nazwy miesięcy - przedstawił kontury wyobraźni czasowej w średniowiecznej kulturze słowiańskiej oraz określił typ ówczesnej wrażliwości na czas.

Janusz Pelc podjął w swym referacie problemy struktury i funkcji pewnych szczególnych faktów semiotycznych; pole zainteresowań referenta wyznaczał trójdzzielny tytuł wypowiedzi: "Emblemat - symbol - znak". (Przewidywany programem referat Barbary Otwinowskiej - "Antynomia natury i umowy w renesansowej wiedzy o języku" - nie został wygłoszony z powodu choroby referentki).

Druga z kolei konferencja naukowa z cyklu "Znak - Znaczenie - Literatu-

ra" odbyła się w dniach 9-10 grudnia 1974 r.

Referat Marii A d a m c z y k "Poetyka exemplum" miał na celu wstępne uchwycenie genologicznych wyznaczników struktury egzemplum - popularnego gatunku związanego z kaznodziejstwem już od XIII w. Jawnie dydaktyczny, równocześnie ludyczny charakter egzemplów, ich zdecydowany cel parenetyczny, perswazyjna przydatność i komunikatywność determinowały m.in. poetykę tego gatunku, kształtowały morfologię poszczególnych jego części, swoistą kompozycję planu przedstawionego, dyktowały zasady alegorycznej wykładni sensu.

W swoim referacie pt. "Gatunek staropolski: obiekt i narzędzie badawcze" Teresa M i c h a ł o w s k a dokonała na wstępie rekonstrukcji pojęcia gatunku, funkcjonującego w poetyce staropolskiej, podkreślając związek między owym pojęciem a odpowiednią kategorią logiczną. Zanalizowała następnie teorię pojedynczego gatunku, biorąc pod uwagę takie jej elementy, jak nazwa, opis struktury oraz informacja o wzorcowych działach tradycji literackiej. Przechodząc do teorii gatunków jako autonomicznego działu dawnej poetyki, rozważyła jej zakres, genezę oraz funkcję w systemie staropolskiej teorii poezji. Dalsza część referatu zawierała próbę odpowiedzi na pytanie, czym był gatunek staropolski. Gatunek został tu pojęty jako system semiotyczny, stanowiący element kolektywnej wiedzy literackiej, nabytej czy to w toku percypowania reguł teoretycznych, czy w procesie kumulowania doświadczeń czytelniczych.

Barbara O t w i n o w s k a (referat "O kategoriach psychologii twórczości XVI-XVIII w.") dokonała przeglądu wyodrębniających się pomiędzy XVI a XVIII wiekiem i funkcjonujących w świadomości estetycznej tego czasu kategorii estetycznych, reprezentujących określone dyspozycje twórcze artysty. Wiążąc genezę i rozwój tych pojęć z ewolucją psychologicznej i epistemologicznej wiedzy o człowieku, zaproponowała badanie kategorii twórczych i receptywnych w ramach tworzonego przez nie wspólnego pola semantycznego. Przemiany znaczeniowe omówionych kategorii "natury", "ingenium", "imaginacji", "gustu", "geniuszu", "je ne sais quoi" i innych dokonują się w ramach tego pola, w ciągłym polerowaniu się wzajemnym i dostosowywaniu do wymagań określonych nurtów estetycznych.

Referat Hanny D z i e c h c i ń s k i e j "Z zagadnień polisemii literackiej. Karykatura - pamflet" potraktował pamflet jako literacką odmianę karykatury, a więc tekst, który konstatuje i opisuje, lecz jednocześnie atakuje, stając się wypowiedzią nastawioną na działanie wymierzone w dwu kierunkach: ku jednoznacznie wskazanej osobie oraz ku odbiorcy, u którego wywołać ma reakcje emotywne, a nawet skłonić do działań praktycznych. Skupienie uwagi nad dynamizmem i agresją jako cechą konstytutywną tej twórczości, realizowaną w sposób różnorodny, od obelgi począwszy, poprzez ośmieszanie i ironię - pozwoliło ukazać pamflet jako formę komunikacji przebiegają-

cej w znamiennej dla karykatury układach nadawczo-odbiorczych. Podkreślono również właściwą omawianej twórczości potrzebę posługiwania się zróżnicowanym zespołem znaków językowych, odwołujących się do tradycji literackiej, obyczajowości ówczesnej, do sztuk plastycznych, a zwłaszcza - najszerszej rozumianej kultury ludycznej epoki.

Punktem wyjścia referatu Edmunda K o t a r s k i e g o "Morze w metaforyce literatury staropolskiej" była teza, że każde słowo może być użyte metaforycznie i że wartości figuralne powstawać mogą jedynie w sytuacji, gdy się przyjmie istnienie właściwego znaczenia wyrazu. "Morze" i wyrazy z jego pola semantycznego były przez pisarzy staropolskich bardzo często używane metaforycznie. Przykłady nautycznej topiki stylistycznej znajdowali autorzy renesansu i baroku w twórczości pisarzy grecko-rzymskiego antyku oraz w księgach Starego i Nowego Testamentu. Metaforyka nautyczna wyznaczała stylistyczną strukturę poezji i prozy refleksyjnej, dydaktycznej, religijnej, politycznej, dochodziła również do głosu w literaturze erotycznej. Spełniała - najogólniej biorąc - dwójką funkcję: wprowadzała staropolskiego czytelnika w świat odmienny od rzeczywistości "lądowej", uczestniczyła w tworzeniu nowej wizji świata, różnej od stereotypów ziemiańsko-rycersko-dworskich. Ponadto zaś była ważnym czynnikiem retorycznego działania, elementem retorycznej persuasio.

W referacie Lucylli P s z c z o ł o w s k i e j i Zdzisławy K o p - c z y ń s k i e j "Z zagadnień semantyki form wierszowych w XVII w." podjęto problematykę związków pomiędzy występowaniem i kształtem pewnych form i formatów wierszowych a przynależnością zarówno twórców, jak i odbiorców wiersza do określonych kręgów kulturalnych. U podstaw rozważań badawczych znalazły się określone przekonania co do znaczenia i wartości poszczególnych rodzajów wiersza i jego ukształtowań, znaczenia i wartości przejawiających się w repartycji form wierszowych, w stosunku do form znanych z tradycji, czy też w przyjmowaniu nowych typów wiersza i nowych sposobów wierszowania. Wśród konkluzji referatu znalazło się stwierdzenie, iż twórczość Morsztynów, Kochowskiego, Potockiego, Twardowskiego czy Lubomirskiego prezentuje nowe sposoby budowania wypowiedzi wierszowej, podczas gdy właściwością wiersza anonimowych przeważnie zbiorów poezji mieszczańskiej jest wierność tradycji. Zarazem odnotowany został fakt małego udziału 11-zgłoskowca w twórczości poetów mieszczańskich i jego ogromnego rozpowszechnienia w poezji dworsko-szlacheckiej.

Oprócz omówionych referatów program konferencji przewidywał wystąpienie Juliana L e w a ń s k i e g o nt. "O wartości semantycznej pewnych znaków plastycznych w polskim teatrze barokowym" oraz Janiny A b r a m o w s k i e j - "Alegoria - arbitralność i konwencjonalność". Zagadnienie te nie zostały poruszone z powodu choroby referentów.

W poradach uczestniczyli badacze staropolszczyzny ze wszystkich ośrodków uniwersyteckich w Polsce, a także z niektórych ośrodków bibliotecznych i wydawniczych, ponadto zaś przedstawiciele innych dyscyplin humanistycznych: historii, historii sztuki, filozofii, filologii klasycznej.

Doc.dr hab. Elżbieta Sarnowska-Temeriusz

POLSKO-FRANCUSKA KONFERENCJA OŚWIECENIOWA

Karpacz. 30 XI - 5 XII 1974

W dniach od 30 XI do 5 XII 1974 r. odbyła się w Karpaczu konferencja polsko-francuska nt. "Literatura oświecenia w Polsce i we Francji. Estetyka - Terminologie - Wymiana wzajemna", zorganizowana przez Uniwersytety Wrocławski i Warszawski przy współdziałaniu Instytutu Badań Literackich PAN. Głównym gospodarzem sympozjum był Uniwersytet Wrocławski. Do komisji przygotowującej konferencję weszli: Mieczysław Klimowicz - jako przewodniczący, Józef Heistein - jako sekretarz, oraz - jako członkowie - Ewa Rzadkowska, Teresa Kostkiewiczowa, Zdzisław Libera i Claude Jean. Prócz badaczy polskich i francuskich udział w konferencji wzięli również goście z Belgii, Włoch, Węgierskiej Republiki Ludowej i Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Uroczyste otwarcie sympozjum odbyło się we Wrocławiu, w obecności rektora tamtejszego Uniwersytetu, prof. Mariana Orzechowskiego, oraz ambasadora Francji. Wykład inauguracyjny wygłosił Jean Ehrard, profesor Uniwersytetu w Clermont-Ferrand, omawiając główne tendencje w pracach nad oświeceniem francuskim. Obejmują one przede wszystkim: prace materiałowo-edytorskie, badania twórczości największych pisarzy okresu (szczególnie D.Diderota), problematykę dotyczącą głównych pojęć i terminów literackich, zagadnienia życia literackiego, rewaloryzację poezji, dotąd w badaniach pomijanej i niedocenianej.

Celem konferencji było nawiązanie ściślejszych kontaktów naukowych z francuskimi historykami idei, estetyki i literatury, wymiana doświadczeń w